

mimezis mimezis pričomana

Milan Orlić: O NE/STVARNOM, Kos, Beograd, 1987.

nenad šaponja

PRO—LOGOS

Ovaj pričoprikazoman, piše/čitaoče, verovatno nema nikakve veze sa svojim prikazivačem. Nedvojbeno, on stoji daleko iza i ispred njegove smrti, stoji u tebi koji ga čitaš/pišeš i nigde više. Možda još i na hartiji. No, to je već druga priča. Pričoman, zapravo. Reč je o pojmu dosta nejasno etimologije. Pretpostavlja se da potiče iz (u podnaslovu već naznačene) pisane strukture *Milana Orlića* (1962) O NE/STVARNOM, s kojom bi na ovom mestu (papiru) valjalo popričati. Ili barem otići nekoliko koraka dalje sa ruba nepriznanja vlastitog egzistencijalnog poraza, koji ona (kao i tolike druge) zagovara. Uostalom, Orlićev pričoman jeste, na određen način, mimezis, a mimezisu (čini se) ne smeta još jedan mimezis.

LÓGOS

Strukturno, a i značenjski posmatrano, ta književna tvorevina pokušava biti i (zbirka) priča i roman, a istovremeno i negacija oba žanra, što na prvi pogled (s obzirom na uvek prevladajuću fabulativno-tradicionalistički nastrojenu tekuću literarnu produkciju) već privlači pažnju. Radi se o još jednom u nizu borhesovski intoniranih projekata, koji (još) nastaju u krilu onoga što kritika (uglavnom ona mlađa) najčešće naziva *mladom srpskom prozom*, konstituišući se kao metatekst u odnosu na navedene književne forme i njihove zakonitosti. Razmatrana u kontekstu te *mlade srpske proze*, a po nekom svom formalnom (dakako, i suštinskom) određenju, pričoman O NE/STVARNOM pripada njenom eksperimentalno i istraživački najradikalnijoj struji (vidi: S. Dajmanov: Istraživanje savršenstva, S. Ugričić: Upoznavanje sa veštinom, Đ. Pisarev: Knjiga gospodara priča, te možda O NE/STVARNOM najbliži Mimezis mimezis romana Petrinovića—Pisareva) i kao takav svoj književni identitet traži u činjenici dvostrukog značenja: za pisca, koji iz ove sublimisane forme tek treba da izartikuliše ono što će činiti njegovu (buduću) književnost, i za čitaoca, kome, osim što predočava jednu mogućnost literarnog eksperimenta, može (u nekoj vremenskoj perspektivi) poslužiti i u obduktivne svrhe utvrđivanja stanja jedne varijante, čitanjem Borhesa uobličeno književnog promišljanja.

Rabeći matricu koju su već koristili Petrinović—Pisarev koji u svom (pseudo) romanu negiraju »klasično« pripovedanje i pripovedača, razaraju i parodiraju sveznajuće strukture i kompozicije različitih žanrova, okreću (prividnu) kožu romana naopako, naglašavaju svest teksta o sebi. . . Orlić pokušava definisati, ne toliko svoj prozni govor (o kome je još rano pričati i koji, po svoj prilici, nema puno dodirnih tačaka sa govorom Petrinovića i Pisareva u njihovom Mimezisu. . .), koliko svoj književni rezon i program. O NE/STVARNOM obličava u pet celina (naslovljenih poput poglavlja ovog pričoprikazomana), apsolvirajući svoja iskustva nakupljena tokom upoznavanja sa različitim vidovima i oblicima književnog stvaranja. Palimpsestnu podlogu za svoj metatekst nalazi u citatološkom dozivanju Borhesa uoči svakog poglavlja. Pored toga, tu je i pokušaj inkorporiranja drugih pripovedačkih iskustava uobličениh u svojevrstan hommagge (u Dia-logosu) senzibilitetu, kojim se određuje *mlada srpska proza* (pre svih, mladoprozaistima koji su ovde zastupljeni: S. Basari, F. Petri-

noviću, Đ. Pisarevu, D. M. Kneževiću, M. Pantiću i S. Ugričiću, a i Davidu Albahariju i Filipu Davidu, koji tu generacijski ne spadaju, ali su svojim prozama značajno uticali na formiranje ovog književnog senzibiliteta).

U predloženoj nam prozi ništa nije sigurno, ništa konačno. Dešavanja u njoj i njena stvarnost (ukoliko proza može uopšte pretendovati na stvarnost, barem onu upotrebnu) uslovljena su tautologijom *ako*, ili realtivizacijama *za sada*, *zavisno od potrebe*, *možda*. Sve vrvi od alogičnosti i nonsensa, zbivanja su koncentrisana, misao namerno razvodnjena, a deskripcija, kao bolesno tkivo, odbačena. Uvođenjem junaka(inj) a iz izmišljenih i(li) »stvarnih« priča autor demistifikuje sam čin pisanja, s jedne strane, ali zato, s druge, mistifikuje odnos u čijem se okruženju pisac/čitalac upravo nalazi. Životnost pričomana krije se upravo u njegovoj težnji za razaranjem ovog hipotetičkog žanra. Manirističkim ubacivanjem do beskonačnosti istih iskaza (»smrt je samo prolazna neprijatnost slična npr. gljivičnom oboljenju«, ili »Do sada nisam ništa preduzimao, preduzimao sam *ništa*. Čekao sam sebe da se vratim. Otišao sam u Nepovrat, u Nedodin, u Nedogled, negde u Nigde. Ili u Keniju na safari. Nema razlike«. — na primer), koje koristi čim mu se za to ukaže prilika, Orlić, osim što time destruiše tekst, pokušava dati i metafizičku dimenziju ovoj literarnoj stvari. Tradicionalnu pripovedačku matricu priče u priči, života u životu, on već na prvim stranicama parodira kao smrt u smrti (»pričoman o ne/stvarnom počeo sam da pišem posle smrti, a dovršio sam pre nego što sam se rodio« — str. 9), nakon čega sledi još nekoliko umiranja.

Redukcija sadržaja života na njegove elementarne odrednice sprovedena je u skladu sa nagomilanim iskustvom književne (a i one druge) stvarnosti XX veka — antifabuliranjem li-

terarne grade. U takvom diskursu rečenice i reči su izgubile važnost (ponekad se mogu pisati i naopako), a značenje se otkriva razbijanjem konglomerata zamisli koje lebde nadomak svakog pričomana. Centralni mehanizam gradnje takvog utiska jeste pokušaj izjednačavanja svih fenomena koji se javljaju kao lični (pisac/čitalac) i kao zajednički (entitet množta) i njihovog kombinovanja u željene forme. A one su nehomogene, kako u kvalitativnom, tako i u kvantitativnom pogledu. Govore kao fenomeni i alogizmi, kao tvorevine mesta i retorske figure, kao istorije i kao ontogenija. Krug se zatvara tek iza poslednje tačke, iza koje pisac/čitalac postaje svestan velike literarne obmane. Bez obzira na to što autor duhovito ironizira dve svakako najpoželjnije savremene književne vrste: priču i roman, kao i (isto tako savremenu) potrebu čitaoca za njima, krajnji rezultat antifabule, u metafizičkom smislu, biva isti kao i onaj kod dobro fabulirane tvorevine. U oba slučaja u pitanju je poraz pisca/čitaoca; različitost se nalazi samo u vremenu njegovog priznanja. Nasuprot fabuli, koja zavara do poslednje tačke naivno ispovedajući svoju veru u trajnost (i u sebe), antifabula nas celim svojim (ili, našim u njoj) trajanjem primorava da priznamo poraz.

DIÁ—LOGOS

O čitaocu/piscu: premda pozivan na najšire granice (»Ti si, o premudri predmuri čitaocu/pišeću, a i Ω pričomana, ti sve vidiš, sve čuješ, sve znaš, i određuješ njegovo značenje i vrednost«, str. 11), ipak ostaje činjenica da se možeš tumačiti samo u svoj mnogoznačnosti suptilnih veza unutar granica. Tvoj početak i kraj jeste u raščlanjenju simbola vida, sluha i znanja. Poetiku svoju određuješ eksplicitno označavajući smrt kao njeno polazište i ishod. Forma, način i sadržaj, književnost uopšte, imaju drugorazrednu ulogu, s obzirom na to da ih u tkivu bitisanja zapažaja kao ambalažu. Pričomanom se odriče kanona *pisanja*, nastojeći da ga doživiš kao sliku bića.

EPI—LOGOS

Tekstualnost o kojoj je bilo reči ostaje da počiva u kontrapunktnom odnosu svoje lukaste i brbljive rečitosti (usled tako porazne »stvarnosti«) i predloženoj ćutanja (valjda što i u rečima ishodište traže još samo naivni, ili jednostavno zato što je u pitanju kraj knjige). U svetu ogledala, u koji su dovedene, ove tačke će se umnožavati, pa zatim i potirati i međusobno obezličavati. . . A piscu/čitaocu može ostati potvrda o literarnoj upućenosti i veštini koju valja realizovati.

kako se kalila vasiona

Stiven Hoking: KRATKA POVEST VREMENA, Polaris, Beograd, 1988.

panković vladan

U izdanju »Polarisa« u Beogradu, u seriji popularne nauke »Sfinga«, upravo se, u prevodu Zorana Živkovića i Branislava Živkovića, gotovo istovremeno sa njenim originalnim, engleskim izdanjem, pojavila knjiga »Kratka povest vremena« znamenitog savremenog teorijskog fizičara i kosmologa Stivena Hokinga, koja na popularan način izlaže revoluciju koja se u našem poimanju vasiona odigrala tokom XX veka, posebno poslednjih decenija, među čijim je najvažnijim akterima bio i sam Hoking. (Odlomci iz ove knjige objavljeni su u časopisu »Galaksija«). Knjiga je sjajno tehnički opremljena, u tvrdom povezu, na čijim su koracima slike jedne galaksije (na prednjoj) i Stivena Hokinga (na zadnjoj), a njenom sadržaju doprinose i nadahnuti predgovori Damira Mikulića (u našem izdanju) i Karla Segana. Najzad, treba reći još nekoliko reči o našem editoru, ko-

me treba odati puno priznanje ne samo zbog toga što je uspeo da delo prevede i publikuje u najaktuelnijem trenutku, kada u njegovom čitanju uživaju poklonici nauke u celom svetu, nego i zbog izuzetne profesionalnosti i korektnosti prema pretplatnicima (iako je pretplatnicima, zbog tehničke greške u štampi, knjiga stigla svega nekoliko nedelja kasnije, što je sve u granicama tolerantnosti uobičajene u pretplati knjiga; izdavač se čak dva puta pismeno izvinuo pretplatnicima ponaosob).

Pre razmatranja sadržaja knjige nije naodmet posvetiti nekoliko reči samom Hokingu i neobičnom načinu njegovog života, koji je primoran da vodi od samog početka svog naučnog rada. »Medutim, u vreme kada je Penrouz postavio svoju teoremu (1965. godine — primedba V. P.), ja sam očajnički nastojao da pronađem neki problem koji bi predstavljao pred-

met moje doktorske disertacije. Dve godine ranije postavili su mi dijagnozu da bolujem od amiotrofičke lateralne skleroze, poznatije kao Lou Geringov-sindrom, ili motorne neuronske bolesti, stavivši mi do znanja da mi preostaju još samo jedna ili dve godine života. Pod takvim okolnostima nije izgledalo odveć svrhovito upustiti se u izradu doktorske teze — na prosto za nju više nisam imao dovoljno vremena (str. 75.) — reći će Hoking, »Gospodar univerzuma«, kako ga je nedavno nazvao čuveni časopis »Njusvik« objavljujući njegovu sliku u invalidskim kolicima na svojoj naslovnoj strani, u momentu, inače, tako kratom važnim događajima u svim oblastima života. »Veliku pomoć« — kaže Hoking — »u pisanju ove knjige pružio mi je Brajan Vit, jedan od mojih studenata. Dobio sam zapaljenje pluća 1985. pošto sam napisao prvu verziju. Morao sam da bude podvrgnut traheosomskoj operaciji, koja me je uskratila za sposobnost govorenja, što me je gotovo sasvim onemogućilo komuniciranje (jer mu je komuniciranje pokretima, uključujući i pisanje, kao pokret rukom, već bilo praktično onemogućeno amiotrofijom — primedba V. P.).

Mislio sam tada da neću biti kadar da knjigu privedem kraju. Brajan mi je, međutim, pomogao ne samo da je preradim, nego i da savladam jedan komunikacioni program, koji se naziva »živo središte« i koji mi je poklonio Volt. iz kompanije »Words Plus« u Sanveju, u Kaliforniji. Uz pomoć ovog programa ne samo što mogu da pišem knjige i naučne radove, nego sam u stanju i da opštim sa ljudima pomoću jednog sintisajzera govora, koji sam dobio na dar od kompanije »Speech Plus«, takode iz Sanveja u Kaliforniji. Ovaj sintisajzer i mali lični računar montirao je na moja invalidska kolica Dejvid Mejsn. Sistem je predstavljao istinsko poboljšanje. U stvari, sada uspešnije komuniciram nego onda kada sam još imao glas« (str. 7). Tako nam Hokingova bolest daje pun uvid u njegov intelektualni portret, jer ne treba zaboraviti da oblasti fizike kojima se on direktno ili indirektno bavi i koje je, tako reći, postavio na nove temelje, zahtevaju, često, višemesečni rad najmoćnijih savremenih kompjutera.

O sadržaju i načinu pisanja svoje knjige Hoking kaže: »Odlučio sam da pokušam da napišem jednu popularnu knjigu o prostoru i vremenu, pošto sam 1982. održao na Lebovoj na Harvardu niz predavanja. Već je postojao priličan broj knjiga o ranoj vasseljeni i crnim rupama, od veoma dobrih, kao što je Vajnbergovo delo *Prva tri minuta* (ova knjiga prevedena je i kod nas, videti: Stiven Vajnberg, »Prva tri minuta«, Kultura, Beograd, 1981. — primedba V. P.), do veoma rdavih, koje neću pominjati. No, došao sam do zaključka da se nijedna od njih ne bavi istinu pitanjima koja su mene uputila ka izučavanju kosmologije i kvantne teorije.

Odakle potiče vasseljena? Kako je i zašto počela? Da li će se okončati i ako do toga dođe, kako će se to odigrati? Postoje pitanja koja su od interesa za sve nas. Ali, moderna nauka postala je tako tehnička da je samo veoma mali broj stručnjaka kadar da se razbere u matematici koja se tu koristi. No, osnovne zamisli o nastanku i sudbini Vasseljene mogu se izložiti i bez matematike, na način koji je dostupan ljudima bez naučnog obrazovanja. Upravo sam ja to pokušao da načinim u ovoj knjizi. Na čitao cu je da prosudi koliko sam u tom uspeo. Neko mi je rekao da ću, kad god uvedem neku jednacinu u knjigu, prepолоviti broj njenih kupaca. Odlučio sam stoga da potpuno izostavim sve jednacine. No, na kraju sam ipak odstupio od ove odluke; naveo sam znamenitu Ajnštajnovu jednacinu $E=mc^2$. Nadam se da ovaj prizor nije prestravio polovinu mojih potencijalnih čitalaca« (str. 5—6). U ovoj Hokingovoj šali (kao i na više drugih mesta u knjizi) provejava suptilna ironija, kritika ne onih koji ne poznaju formalizam matematike i fizike, već onih koji čak i u današnje vreme smatraju da tako nešto i nije neophodno u opštim filozofskim i kulturološkim diskusijama.

Hoking razmatra znanja i shvatanja o vasioni formirana u evropskoj filozofsko-naučnoj tradiciji od Aristotela do danas. Iako su se kroz istoriju naša znanja neprestano povećavala i s

vremena na vreme suštinski menjala naše predstave o svemiru (spomenimo npr. revoluciju koju su u nauci izazvala učenja Kopernika, Keplera, Galileja, Njutna), praktično sve do pojave Ajnštajnovе opšte teorije relativiteta nije postojala teorija koja bi uspešno tretirala vasionu kao celinu i sva pitanja o tome da li je ona postala, ili je večna, kako izgleda i čime je sve ispunjena, spadala su u domen čiste spekulativne filozofije. Njtn je na osnovu svojih zakona mehanike pretpostavio da se vasiona može osmisлити kao beskonačnost prostora i vremena ravnomerno ispunjena materijom, a judeo-hrišćanska religijska tradicija smatrala ju je nastalom, kreiranom božanskom promislom u skladu sa biblijskom legendom o postanju). U Ajnštajnovoj opštoj teoriji relativiteta, uz stav da je brzina svetlosti najveća moguća brzina u prirodi (preuzet iz specijalne teorije relativiteta), pretpostavlja se još da materije svojom masom i energijom »zakrivljuje« prostor-vreme, slično kao što spavač zakrivljuje površinu duška na kojoj počiva, i baš to »zakrivljenje« prostor-vremena identično je sa »silom« gravitacije. Iz ovih premisa sledi da je, znajući prosečnu gustinu materije u vasioni, što je moguće ustanoviti astronomskim posmatranjima i merenjima, moguće odrediti i globalna prostorno-vremenska geometrijska svojstva vasionе, to jest njen prostorni oblik i njegovu vremensku evoluciju.

Prve primene opšte relativnosti na vasionu (1915—1917. godine) pokazala su, na opšte zaprepašćenje, da ona nije statična, nego da se njene prostorne dimenzije povećavaju, pa je i sam Ajnštajn, držeći se viševекovnog ubedenja u statičnost vasionе, korigovao svoju opštu teoriju relativnosti, nazvavši ovo, docnije, najvećom greškom svoga života. Ali, »dok su Ajnštajn i ostali naučnici nastojali da pronađu načine da se izbegne predviđanje opšte relativnosti o nestatičnoj vasseljeni, ruski fizičar i matematičar Aleksandar Fridman latio se posla da ovo objasni. Fridman je postavio dve sasvim jednostavne pretpostavke o vasseljeni: da ona, naime, izgleda istovetno ma u kom pravcu pogledali i da ovo ostaje bez obzira na to odakle vršimo osmatranje. Samo na osnovu ove dve zamisli Fridman je pokazao da ne bi trebalo očekivati da vasseljena bude statična. U stvari, 1922., nekoliko godina pre otkrića Edvina Habla (o međusobnom udaljavanju galaksije, pa dakle i o širenju vasionе — primedba V. P.), Fridman je predvideo upravo ono što će Habi ustanoviti!« (str. 65).

Hablova eksperimentalna potvrda Fridmanovih rešenja opšte teorije relativnosti razbila je tako krupnu i dugotrajnu predrasudu o vasioni, ali je istovremeno inagurisala u sasvim novom svetlu dva važna kosmološka problema: problem prošlosti i problem budućnosti vasionе. Naime, ako se vasiona tokom vremena prostorno širi, onda se ona, ako se u mislima vraćamo u prošlost, nužno prostorno skuplja, tj. smanjuje, pa bi se ekstrapolacijom moglo zaključiti da je pre nekih deset-dvadeset milijardi godina celokupni sadržaj, tj. masa i energija, vasionе bio koncentrisan u infinitezimalnim prostornim dimenzijama, tj. tački ili tzv. singularitetu. Fizički smisao singulariteta ne može se, međutim, dokučiti na osnovu teorije relativiteta, jer u njenu jednačine ove teorije naprosto prestaju da važe. To jest, da se poslužimo već navedenom analogijom, što je masa spavača na dušku veća, to se dušek više ugiba i, najzad, ako masa prede neku kritičku vrednost po jedinici površine, dušek naprosto biva probušen i spavač propada kroz njega. U istom smislu i singulariteti predstavljaju rupe u prostorno-vremenskom »dušku« kroz koje materije vasionе, prema teoriji relativiteta, odlazi neznanu kud. Sem toga, pokazano je (Candrasekar, Landau, Openhajmer) da pored ovog globalnog primarnog singulariteta, koji bi obuhvatio čitavu vasionu, u svakom njenom delu (na primer, u ugašenim zvezdama tek nekoliko puta masivnijim od Sunca) u kome gustina materije premaši određenu vrednost, može doći do formiranja sličnih, mada lokalnih, singulariteta, docnije nazvanih »crne rupe«, čija je gravitacija, tj. zakrivljenje prostor-vremena toliko da čak ni sama svetlost ne može pobeći iz takve upravo zato, crne, rupe.

S druge strane, što se budućnosti vasionе tiče, prema Fridmanovim rešenjima relativističkih jednačina, postoje dve različite solucije. Ili će ona nastaviti zauvek da se širi, tako da će prostorna koncentracija materije postepeno opadati sve dok se vasiona ne pretvori u bezgraničnu pustoš, ili će se, nakon određenog vremena, njeno širenje preobratiti u sažimanje, koje će na kraju dovesti do singulariteta slične onoj na početku. Sadašnja posmatranja ne daju prednost ni jedno od ove dve teorijske mogućnosti, ali su merenja koja su prvi izveli Penzias i Vilson 1965. godine (i za koja će ubrzo dobiti Nobelovu nagradu) nedvosmisleno potvrdila da je vasiona odista morala nastati iz primarnog globalnog singulariteta u takozvanom velikom prasku, big-bangu, pre deset-dvadeset milijardi godina.

Radovi Hokinga i Penrouza između 1965. i 1970. pokazali su, međutim, da su singulariteti neizbežni u opštoj teoriji relativiteta, to jest da ova teorija dozvoljava situacije u kojima je ona sama neprimenljiva. Nezadovoljavajući se religijskim tumačenjima o singularnostima kao božanskim uplivom u vasionu, Hoking je potražio prirodnije objašnjenje.

Od 1981. godine Hoking će se baviti problemom nastanka vasionе, tj. problemom primarnog singulariteta, iz koga je nastala vasiona u velikom prasku. Konačno rešenje ovog problema onemogućava činjenica da do danas nemamo kompletnu fizičku teoriju koja bi na jedinstven način tretirala sve fizičke sile i prezentovala i samu gravitaciju u kvantnom formalizmu. I pored toga, Hoking će uspeti da dođe do prilično opštih zaključaka, to jest da da skicu jedne kompleksne vasionе, koja ima konačnu prostorno vremensku konfiguraciju, ali bez bilo kakvih istaknutih granica i tačaka, slično površini sfere. Dakle, »kvantna teorija gravitacije otvorila je jednu novu mogućnost, u okviru koje ne bi bilo granica prostor-vremena, te tako ne bi postojala ni potreba da se ustanovljava ponašanje na granici. Ne bi bilo singularnosti kod kojih bi zakoni nauke prestali da važe, niti iverice prostor-vremena gde bi valjalo prizivati Boga ili neki nov zakon da uspostave granične uslove prostor-vremena. Moglo bi se reći: 'Granični uslov vasseljene jeste da ona nema granicu'. Vasseljena bi bila potpuno samosvojna i na nju ne bi uticalo ništa izvan nje. Ona ne bi bila ni stvorena ni uništena, već bi naprosto POSTOJALA.« (str. 171)

Jedino bi u projekcionim ravnima ovakve kompleksne strukture vasionе izgledalo da ona nastaje iz singulariteta, širi se, potom sažima, vraća u singularitet i iz njega se ponovo širi u novom ciklusu. Tako bi se kroz Hokingovu teoriju potvrdile reči oca dijalektike, antičkog filozofa Heraklita: »Ovaj svet, (jedan isti za sva bića, nije uredio niko od bogova i niko od ljudi, nego je uvek bio, jeste i biće večito živa vatra, koja se posle određenog perioda pali i posle određenog perioda gasi« (Heraklit, »Fragmenti«, Grafos, Beograd, 1981, str. 43). To jeste, kako kaže Hoking: »Sve dok vasseljena, dakle, ima početak, mogli bismo pretpostaviti da ima i nekog tvorca. Ali, ako je ona uistinu potpuno samosvojna, bez granica ili rubova, onda ne bi imala ni početak ni kraj, već bi naprosto postojala. A zar tu ima mesta za tvorca?« (str. 176)

U Hokingovoj knjizi nalazimo takode i mesta koja odslikavaju atmosferu naučnih rasprava, tj. dijaloga suprotstavljenih mišljenja, koji, u stvarnosti, ne vode samo naučnici koji se hladno i trezveno opredeljuju za najprihvatljiviju varijantu naučnog objašnjenja datog problema, nego, zapravo, duboko emotivni ljudi, koji daju prednost često naviknom objašnjenju koje zadovoljava njihovu emocionalnost. Ovo knjizi daje osoben umetnički pečat i dinamiku, posebno naglašenu u drugom njenom delu, u kome se razmatraju kosmološka shvatanja razvijena u XX veku i Hokingova sopstvena otkrića.

Upravo zato na licu Stivena Hokinga lebdi zagonetan poluosmeh, tajanstven poput osmeha rane grčke plastike ili osmeha Mona Lize. Teško je u njega proniknuti, jer on krije mnogostruka značenja, od amiotrofičnog fascijalnog grča, preko osmeha zadovoljnog čoveka, do intelektualnog smeška »Gospodara univerzuma«.